отримання інформації»: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakononline.com.ua/documents/show/359798___491538

8. Методичні рекомендації щодо застосування GPS-трекерів у розкритті кримінальних правопорушень/ Тіхонов С.В., Кобець М.В./ – Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2021. – 32 с.

9. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18 лютого 1992 року № 2135-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http: //zakon.rada.gov.ua

10. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-14

Аббасов Руслан Гідаяддинович,
заступник директора Державного науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України
Шаповаленко Євген Володимирович,
доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ОСОБЛИВОСТІ ДНК-ІДЕНТИФІКАЦІЇ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

У сучасному світі застосування можливостей різних наук у вирішенні завдань з протидії злочинності набуває все більшого значення. Одним із найбільш важливих досягнень XXI століття в даній сфері є розроблення та впровадження методів молекулярно-генетичних досліджень та баз даних ДНК, що дозволило ввести в діяльність органів правопорядку й установ судово-експертної діяльності поняття ДНК-ідентифікації, котра має на меті як ідентифікацію осіб невпізнаних трупів і розшук безвісти зниклих осіб під час воєнного стану і в мирний час, так і встановлення осіб, що залишили свої біологічні сліди на місці скоєння кримінального правопорушення.

У вузькому сенсі поняття ДНК-ідентифікація це по суті тотожність або ж відповідність генетичних ознак (ДНК-профілю) за якими проводився пошук до тих генетичних ознак, що були знайдені в процесі.

Більш розгорнуте визначення звучить так: ДНК ідентифікація – складний багатостадійний процес, який включає в себе цикл лабораторних досліджень біологічних матеріалів, з подальшим встановленням, систематизацією та обробкою масивів генетичних даних, з метою виявлення як повної тотожності між ними (прямий

збіг), так і часткової (спорідненість), що надалі підтверджується шляхом математично-статистичних розрахунків.

В умовах воєнного стану вагоме значення має застосування молекулярно-генетичних досліджень з метою встановлення особи невпізнаного трупа, розшук безвісти зниклих цивільних осіб, військовослужбовців, громадян, які проживають на тимчасово окупованих територіях та які відмовилися евакуйовуватись з територій де проходять активні бойові дії.

09 липня 2022 року Верховна Рада України прийняла Закон України «Про державну реєстрацію геномної інформації людини» (далі – Закон), що набрав чинності 05 листопада 2022 року. Так згідно з Законом під геномною інформацією людини розуміються відомості про генетичні ознаки людини, тобто фактично це генетичні дані (ДНК-профілі), а обробка геномної інформації людини – це будь-яка дія або сукупність дій, таких як збирання, реєстрація, накопичення, зберігання, поновлення, пошук, використання і поширення (розповсюдження, передача) знеособлених персональних даних про особу, якій належить геномна інформація, а також знищення геномної інформації.

На сьогоднішній день триває створення правового механізму у відповідності з яким буде остаточно реалізовано державну політику у сфері реєстрації геномної інформації людини, а саме створення та функціонування Електронного реєстру геномної інформації людини в Україні (далі – Електронний реєстр) виключно в межах якого і буде відбуватись обробка такої інформації.

Експертна служба МВС України є розпорядником і адміністратором центрального обліку генетичних ознак людини (далі – ЦОГОЛ), котрий після запровадження Реєстру стане лише його архівною складовою, проте основний механізм поміщення ДНК-профілів до Електронного реєстру залишиться без суттєвих змін з урахуванням впровадження процедури знеособлення персональних даних з метою їх захисту. На сьогодні ДНК-профіль певної цільової категорії встановлений після проведення експертизи та виключно лише суб’єктом судово-експертної діяльності України за необхідності та відповідно до вимог законодавства поміщується до ЦОГОЛ. З моменту поміщення та первинної перевірки ДНК-профіль перебуває в базі даних до моменту його офіційного вилучення у разі наявності законних підстав. Кожен ДНК-профіль перебуваючи в базі даних включений в процес перманентного пошуку, тобто порівняння з іншими ДНК-профілями відповідно до алгоритму, що відповідає категорії такого профілю (наприклад ДНК-профілі родичів осіб зниклих безвісти порівнюються на факт виявлення ймовірної спорідненості з ДНК-профілями невпізнаних трупів, ДНК-профілі слідів біологічного походження порівнюються на прямий збіг з ДНК-профілями осіб, яким повідомлено про підозру тощо). При виявленні збігів між ДНК-профілями в обов’язковому порядку здійснюється інформування ініціаторів проведення відповідних судових експертиз із

зазначенням всіх можливих необхідних рекомендацій щодо подальших дій з ідентифікації, таких як призначення додаткових або ж порівняльних експертиз, встановлення ДНК-профілів більшої кількості родичів осіб зниклих безвісти, використання додаткових методів дослідження.

Станом на 30.03.2023 на обліку в ЦОГОЛ перебуває більше 72000 ДНК-профілів з них:

20000 ДНК-профілів слідів біологічного походження з місць нерозкритих злочинів;

14305 ДНК-профілів підозрюваних осіб;

1696 ДНК-профілів безвісти зниклих осіб (речі зниклих);

11000 ДНК-профілів невпізнаних трупів;

23500 ДНК-профілів родичів безвісти зниклих осіб.

За перший квартал поточного року було встановлено **1700 збігів** між ДНК-профілями, а за весь період дії воєнного стану **6180 збігів,** що стали підставою для призначення майбутніх порівняльних судових експертиз для подальшої ДНК-ідентифікації.

За період дії воєнного стану на території України установами Експертної служби МВС виконано більш ніж **20000** судових молекулярно-генетичних експертиз та досліджено близько **50000** об'єктів.

Ефективність ДНК-ідентифікації переконливо доведено багаторічною практикою і на сьогодні в Україні даний вид досліджень має такі ключові переваги як:

акредитація лабораторій за міжнародним стандартом ISO 17025, що дає підстави для легітимізації висновків вітчизняних експертиз за кордоном;

наявність усіх правових підстав для прийняття результатів молекулярно-генетичних експертиз проведених суб'єктами судово-експертної діяльності в суді в якості допустимого доказу;

членство ДНДЕКЦ МВС в Європейській мережі судово-експертних установ (ENFSI) та співпраця з Міжнародною комісією з питань зниклих безвісти та Міжнародним комітетом червоного хреста, як постійний фактор сприяння обміну міжнародним досвідом в галузі;

унікальний для України досвід ЕС МВС в адмініструванні бази даних ДНК за рахунок використання ПЗ CODIS, що належить Федеральному Бюро Розслідувань США, розроблене та постійно оновлюється з 1996 року, а на сьогодні надано в користування 56 країнам світу;

великий досвід проведення заходів з ДНК-ідентифікації жертв загибелі як безпосередньо під час ведення бойових дій, так і після їх закінчення у випадках виявлення масових або стихійних поховань;

широка мережа ДНК-лабораторій установ Експертної служби МВС (23 лабораторії), МОЗ України (4 лабораторії), Міністерства юстиції України (1 лабораторія) та СБУ (1 лабораторія).

Проте водночас існують і певні недоліки, що можуть суттєво впливати на результативність та продуктивність ДНК-ідентифікації:

- тривалі терміни проведення експертиз, зокрема з встановлення ДНК-профілів загиблих, які можуть виконуватись понад один місяць, що найчастіше викликано станом наданого на дослідження біологічного матеріалу (стан глибоких гнилісних змін, тотальне обвуглення, вилучення завідомо малопридатних решток), а також необхідністю в окремих випадках проводити повторні та порівняльні експертизи;

- випадки вилучання незначної кількості біологічного матеріалу при огляді місці події або контамінація (забруднення) слідів біологічного походження учасниками СОГ, що неодмінно потребує підвищення рівня методичного забезпечення та самоконтролю в частині використання засобів індивідуального захисту та дотримання правил пакування та зберігання речових доказів біологічного походження;

- несвоєчасний відбір правоохоронними органами біологічного матеріалу у військовополонених або ж взагалі ігнорування такого відбору;

- відсутність правового регулювання щодо відбору біологічного матеріалу у осіб, які відмовляються евакуйовуватись з територій де проходять активні бойові дії.

Підсумовуючи вищевикладене, слід звернути увагу, що на сьогодні в Україні є основні умови щодо законодавчого врегулювання ДНК-ідентифікації, проте деякі питання перебувають на етапі доопрацювання в аспекті актуальних потреб сьогодення. Більшість робочих та вкрай необхідних питань буде вирішена одразу ж після введення в дію Порядків обов'язкової та добровільної державної реєстрації геномної інформації людини, затверджених відповідною постановою Кабінету Міністрів України.

Авдєєва Галина Костянтинівна,
провідний науковий співробітник НДІ вивчення проблем злочинності ім. акад. В.В. Сташиса НАПрН України, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ, ОТРИМАНОЇ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВИХ ЗАХОДІВ, У РОЗКРИТТІ ЗЛОЧИНІВ

Відповідно до ст. 2 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» під час проведення гласних і негласних пошукових, розвідувальних та контррозвідувальних заходів передбачається застосування оперативних та оперативно-технічних засобів. [1]. Такими засобами (серед інших) слугують побутові і спеціальні